2.3.2026

Hyvinvointialueosasto
Markku Mölläri

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta

Perusteellisesti laadittu kielikertomus kiinnittyy usealta osalta valtiovarainministeriön alalle. Varsinaisten kielikysymysten lisäksi yhtymäkohtia on hallinnon kielen selkeyteen, digitalisaation hyödyntämiseen kielisovelluksissa, henkilörekisterikysymyksiin sekä hyvinvointialueiden palveluihin ja hallintoon.

Kehysriihessä 23.4.2025 tehtiin kirjaus, että kielellisten oikeuksien toteutuminen ja kaksikielisten alueiden palveluiden saatavuus otetaan erityiseen tarkasteluun hyvinvointialueiden kanssa käytävissä ohjausneuvotteluissa vuonna 2025 ja STM:ssä tehdään selvitys ruotsinkielisten palveluiden saatavuudesta hyvinvointialueilla.

Hyvinvointialueiden yleistilanne

Hyvinvointialueet suoriutuvat sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuustaan mainettaan paremmin. Pelastustoimella on hyvä maine ja hyvinvointialueilla pelastuspalvelut toteutuvat pääosin hyvin.

Hyvinvointialueiden väestöllisestä muutoksesta johtuva toiminnallinen ja taloudellinen eriytyminen on kuitenkin jatkunut. Osa alueista suoriutuu hyvin ja koko ajan paremmin. Osalla alueista haasteet kasautuvat ja kasvavat. Hyvinvointialueiden keskiössä on edelleen palveluiden kehittäminen. Se on kaikilla alueilla tunnistettu taloudellisesti kestävimmäksi keinoksi suoriutua järjestämisvastuusta.

Vuonna 2025 hyvinvointialueiden ja ministeriöiden lakisääteisissä neuvotteluissa käytiin kielipalvelujen saatavuus omana osionaan läpi. Neuvotteluissa tunnistettiin, että resurssien niukkuudesta huolimatta hyvinvointialueet ja niiden asukkaat vaikuttivat pääosin tyytyväisiltä myös kielellisten palvelujen järjestämiseen ja kehittämiseen, siitäkin huolimatta, että Itä-Uudenmaan hyvinvointialue ja Lapin hyvinvointialue olivat arviointimenettelyssä.

Hyvinvointialueiden rahoitusmallin keskustelussa on pääosin käsitelty palvelutarpeen laskentatapaa, mutta on sivuttu myös määräytymistekijöitä, joihin kuuluvat kaksikielisyys, vieraskielisyys ja saamenkielisyys. Hyvinvointialueiden kertyneiden alijäämien kattaminen ja resurssitilanteen helpottaminen

tulevaisuudessa parantaa tilannetta ja antaa jo nyt mahdollisuuksia alueilla parantaa kielikysymyksiin liittyvää yhteistyötä.

Kansalliskielilautakuntien ja saamen kielen lautakuntien toiminta

Kaksikielisillä hyvinvointialueilla toimivat hyvinvointialuelain mukaiset kansalliskielilautakunnat ja saamenkielisellä alueella saamen kielten lautakunta. Näyttää siltä, että kaikilta osin nämä lautakunnat eivät ole löytäneet täysimääräistä roolia suhteellisen uudessa kokonaisuudessa ja tämä hidastaa yhteistyön kehittämistä. Myös vaikuttamistoimielimien eli nuorisovaltuustojen, vammaisneuvostojen ja vanhusneuvostojen roolien löytämisessä on todettu samantyyppisiä ongelmia. Myös niiden pitäisi voida kanavoida tarkempaa tietoa niiden kohderyhmien kokemista ongelmista myös kielellisissä palveluissa. Saamelaiskäräjien kanssa tehtävä yhteistoiminta on myös tärkeää.

Hyvinvointialuelaki antaa toiminnan kehittämiselle riittävän pohjan: lautakuntien ja toimielimien pitää tehdä päättäväisesti yhteistyötä ja lisätä alueellaan tietämystä erikoiskysymyksistä ja tuoda niitä koskevia esityksiä rohkeammin päätöksentekoon. Organisoinnin hyvä esimerkki on Pohjanmaan hyvinvointialueen tapa rakentaa tiiviimpää yhteyttä palvelu- ja kielistrategioiden välille. Myös hyvinvointialueiden keskinäinen yhteistyön syventämistarve kieliasioissa nousi esiin sekä kielikertomuksessa ja alueiden kanssa käydyissä neuvotteluissa.

Digitalisaatio ja väestötietojärjestelmän uudistaminen

Digitalisaatio turvaa yleisellä tasolla kielellisiä oikeuksia. Teknologia on kehittynyt varsinkin tulkkauspalveluissa suuresti viime vuosina tulkkauksen laadun ja kielivalikoiman suhteen. Tekoälypohjaiset järjestelmät antavat uusia mahdollisuuksia. Tämä on parantanut myös kirjallisen materiaalin saatavuutta. Alueet ovat arvioineet, että digitaaliset palvelut ovat helpottaneet erityisesti yllättävien palvelutilanteiden hallinnassa ja henkilökunnan resurssipuutteissa.

Samalla kuitenkin on todettava palvelujen saatavuuden alueellinen eriytymiskehitys (hoitojonot, palvelupisteiden muutokset), maahanmuutto (ei kotoperäisten kielipalvelujen kysynnän kasvu) ja digitaaliset kuilut (ohjelmistojen käytön osaamisen erot ja laitteistojen saatavuus) tuovat haasteita. Myös digitaalisten palvelujen käyttöjärjestelmien sirpaleisuus ja applikaatioiden kehitystyön pitkittyminen voi hidastaa kielellisten oikeuksien toteutumista.

Kielikertomus toteaa suomenruotsalaisen viittomakielen osaajien monivuotisen puuteen. Puutteeseen olisi kehiteltävä myös helppokäyttöisiä tulkkausohjelmia muiden kielisten tulkkausvälineiden rinnalle. Kaksikielisillä hyvinvointialueilla ja kunnissa aiheessa on saatu edistystä, jota kehitystyötä on jatkettava.

Kokonaisuudessa on tarkasteltava myös käytettävyyttä ja saavutettavuutta. Esimerkiksi kuulovammaisilla osalla palvelujen käyttäjistä vanhoja toimivia tekstiviestipohjaisia järjestelmiä on lakkautettu säästösyistä tai toimijan vaihtuessa. Samoilla käyttäjäryhmillä myös korostuneet tietoturvakysymykset ovat joissakin tapauksissa johtaneet siihen, ettei toimivaa palvelua ole jatkettu ja näin aiheutettu käyttäjille ongelmia.

Kielipoliittiseen ohjelmaan on vastuutettu VM:lle toimenpide, jonka mukaan aloitetaan valmistelutyö usean kielen merkitsemiseksi väestötietojärjestelmään siten, että nykyinen kielellisiä oikeuksia turvaava järjestelmä ei vaarannu, huomioiden tietoturva, yksilönsuoja sekä muutos- ja ylläpitokulut. Tietojärjestelmämuutosten kustannukset on arvioitu huomattaviksi. Periaatteessa väestötietojärjestelmässä oleva tieto voisi hyödyttää esimerkiksi kuntien valtionosuusjärjestelmää ja siinä olevia kieliperustaisia kustannustarvetekijöiden erittelyä. Nykyisessä järjestelmässä esimerkiksi saamen kielet on esitetty yhdellä tunnuksella, eikä kolmella. Myös hyvinvointialueiden rahoituksessa käytetään samaa tietojärjestelmää kielikomponentin osalta.